

Hodnocení: 25 bodů – věcně to vůbec není špatné, alespoň místy; ale hodně to kazíte malou péčí o formulace, řadou drobných, ale důležitých nedorozumění (zejména, ale nejenom v závěru)

SOC 400 – Věda, technologie, politika

Vágner David – 64094

Seminární práce:

**Znovuobjevení vztahů mezi přírodou a společností v dílech
Bruno Latoura**

Úvod

Tato práce se věnuje třem textům Bruno Latoura: *Science in Action* (1987), *Nikdy jsme nebyli moderní* (2003) a *Když věci vracejí úder* (2002). Všechny texty se svou tematikou pohybují v oboru vědních studií. Forma, kterou autor volí pro tyto práce, se však podstatně liší. První text esejistickou formou pojednává o modernitě, druhá se věnuje studiu vědecké práce v praxi a mohla by za cenu lehkého zjednodušení být zvána metodologickou příručkou. Třetí, nejkratší text představuje zamyšlení nad vztahem sociálních věd ke svým starším sestrám, vědám přírodním a úloze sociologie na přelomu tisíciletí. Tyto tři práce tak do značné míry představují na malém prostoru ucelený přehled tématického, teoretického a metodologického ukotvení oboru STS (Science and Technology Studies) z pohledu Bruno Latoura. Cílem práce bude především vystihnout hlavní myšlenky textů a současně nalézt styčné body, které tyto texty spojují a v čem na sebe navazují. Budu se snažit sledovat, jak Latour v textech operuje se společností a přírodou, jak chápe jejich vzájemný vztah a co z těchto pohledů vyvozuje pro

sociální vědy všeobecně.

Bujení hybridů pod pláštěm modernity

Jako první se nabízí otázka, kde začít. Chronologický výklad knih se nezdá být řešením nejvhodnějším, neboť abychom porozuměli proč Latour v knize *Science in Action* postupuje tak, jak postupuje, musíme porozumět vůbec tomu, na jakých základech tento přístup staví. Musíme se tedy vrátit v čase o značný kus zpět a prozkoumat epistemologické základy doby, kterou nazýváme moderní.

Esej Nikdy jsme nebyli moderní se věnuje analýze mechanismů modernity z pohledu jejich vlastních principů. Latour se snaží v tomto textu ukázat, že to, co zde nazývá Ústavou, v sobě nese problematické body, které podkopaly její vlastní principy. V moderní době je dle Latoura nahlíženo na přírodu tak, že je sice konstruovaná, ale existuje, jako bychom ji nekonstruovali, a společnost, i když ji nekonstruujeme, existuje, jako bychom ji konstruovali (Latour 2003:51). Tyto záruky tak skrývají hluboký paradox spočívající v rozdvojeném jazyku. Třetí záruku moderní ústavy představuje striktní oddělení přírody a společnosti, objektu a subjektu, mezi které vyrývá nepřekročitelnou hranici. Čtvrtá záruka spočívá v uzavřeném Bohu, který již nemůže býti arbitrem mezi přírodou a společností, na individuální úrovni však může zůstat účinný. Problematická se tak jeví především třetí záruka, která musí být udržována za pomoci procesů překládání/hybridizace a očišťování/purifikace. Při rozdělení na přírodu a společnost totiž bují nezařaditelné kvaziobjekty/hybridy (jako například genetické potraviny, ozónová díra, DNA), jejichž existenci hned v úvodu knihy demonstruje výčtem příkladů zaplavujících stránky novin¹. Hybridy tak nelze čistě

---

1 Latour ovšem obratem ukazuje, jak jsou tyto hybridy v novinách opět rozškatlukovány do kategorií Kultura, Ekonomie, Politika atd., což lze vnímat jako snahu o jejich okamžitou

zařadit ani na stranu objektu a přírody, ani na stranu subjektu, tedy společnosti, jsou tedy kombinací lidských i ne-lidských jsoucen. Bujení hybridů se snaží modernita eliminovat purifikací. Latour tak ukazuje, jak modernita věřila, že tímto konáním zkrátí bujení hybridů. Opak se stal pravdou, neboť procesy purifikace jen množí hybridy, neboli existuje přímá úměra mezi nimi. S rostoucí purifikací roste hybridizace, a modernita se tak zhroutila pod tíhou vlastního úspěchu, což znamená, že efektivnost purifikace vytvořila tolik hybridů, jejichž existenci již nelze dále ignorovat a považovat za marginální jevy. Hybridy jako vývoj obojího, přírody i společnosti, se pohybují v říši středu, na území, které mělo být v modernitě bádání zapovězené. Latour se snaží na tuto říši zaměřit, aniž by však ze zřetele ztrácel krajní póly, které teprv středu dávají pravý smysl, a proto navrhuje principy/záruky ne-moderní Ústavy: 1. neoddělitelnost společné produkce společnosti a přírody, 2. soustavně sledovat produkci objektivní přírody a svobodné společnosti, 3. svoboda redefinovaná jako schopnost třídít kombinace hybridů, která už nezávisí od homogenního časového proudu a 4. produkce hybridů se stává explicitní a kolektivní, a tím i předmětem rozšířené demokracie, která reguluje anebo zpomaluje její tempo (Latour 2003, 185). Aby nová, ne-moderní Ústava byla životaschopná, je třeba se vrátit k principu symetrie po vzoru srovnávací antropologie, který umožňuje měřit všem, přírodě i společnosti, stejným metrem. Stává se nesmyslným rozlišení mezi moderním Západem a nmoderním světem, který je charakteristický absencí snah o separaci přírody a společnosti. Neboť jestli jsme nikdy zcela nenaplňovali principy Ústavy v modernitě, postupujeme úplně stejně jako ostatní nezápadní/nemoderní kultury a nikdy jsme tak moderní nebyli.

Tyto principy ne-moderní ústavy a symetrie se již v konkrétní podobě objevují v další práci, které se budeme věnovat, v *Science*

in Action (1987). Základním motivem této práce je snaha nabídnout nový pohled na zkoumání vědy, kterou Latour cítí potřebu studovat v jejím průběhu. To znamená v situacích, kdy věda ještě není hotová, fakta ještě nejsou uzavřené v černých skřínkách, popřípadě v situacích, kdy jsou černé skřínky znovu otevírány. Černou skřínkou tedy má na mysli hotový, uzavřený fakt, všeobecně přijímanou skutečnost, která již nebudí kontroverze, rozpaky, ale je etablovaná a brána jako nezpochybnitelná, minimálně do té doby, než dojde k pokusu o její znovuotevření. Proč preferuje Latour takový přístup? Protože mu umožňuje studovat právě kontroverze, interakce a nahodilosti, které samotný vývoj vědy provázejí, a které tvořily v minulosti přehlíženou skutečnost. Vědecké objevy dle Latoura totiž nelze nahlížet jako objevování „čisté“ přírody a jejich zákonitostí, které zde byly neustále a jen čekaly na to, až budou odkryty. Kontroverze doprovázející vznik vědeckých objevů a faktů nejsou tak důsledkem stavů v přírodě a společnosti, ale jsou příčinou reprezentace přírody a společnosti. Věda je tak dle Latoura spíše projev mnoha aktivit, interakcí a transformací různých aktérů (lidských i ne-lidských): vědců, jejich spolupracovníků, politických okolností, samotných přístrojů, vědeckých institucí, grafů, tabulek, publikací a mnohých dalších. Všichni tito aktéři do procesu tvorby objevu určitým způsobem „mluví“. Celý takto komplexně pojímaný proces se aktivně účastní na vývoji vědeckých objevů, a vytváří tak stav definovaný vztahem síť-aktér. A opět jako v díle předešlém, takový přístup je možný jen v tom případě, pokud budeme symetricky přistupovat jak k aktérům lidským i ne-lidským, tak k dočasné pravdě i nepravdě. Úspěch každého objevu se tak odvíjí od mnohosti a kvality sítí, ve kterých je zakotven a jak úspěšně jsou tyto sítě udržovány a posilovány (například efektivita a četnost užívání v praxi, další publikování, sériová výroba a podobně). To také vysvětluje, proč mnoha na první pohled geniálním vynálezům byl určen jepičí život a

krom několika málo zasvěceným jedinců zůstaly neznámé.

Když STS zasazují úder

Z předešlého textu je zřejmé, že přístup, který prosazuje Bruno Latour a další, muselo z počátku budit mezi sociology v lepším případě rozpaky, v horším snad i otevřenou averzi. O to smělejší se může zdát počin nejmladší, ve kterém se Latour otevřeně pouští do bez servítek podané kritiky sociálních věd. Latour především poukazuje na sebeomezení sociálních věd, kterému se podřídily vynecháním věcí, ne-lidských aktérů ze svého zorného pole. Takový přístup vedl k vysvětlování různorodých jevů pouze sociálními funkcemi, což se samozřejmě neobešlo bez silné redukce dalších dimenzí jevů. Při snaze přiblížit se vědám přírodním, závidějícím jim jejich sterilní, nenarušené, laboratorní prostředí, se sociální vědy samy ochudily dle Latoura o aktivní subjekty. Latour poukazuje na význam slova „to object“, znamenající namítat. Latour proto tvrdí, že by sociální vědy tyto nepoddajné subjekty i objekty měly vyhledávat, za což se jim může dostávat komplexnějšího porozumění jevů, které nikdy nelze omezovat jen na vysvětlení „sociálním“, jehož definici samotnou nahlíží jako problematickou. Latour však tuto kritiku sociálních věd a sociologie nevyslovuje s arogantní konotací, ale spíše se pokouší vyvést sociologii z dle něj špatné cesty a naznačit směr, kterým by se měly sociální vědy a sociologie obzvláště vydat, pokud chce zůstat vědou komplexní a rozumějící asociacím, které vznikají ve vzájemném působení společnosti a kultury.

Závěr

V této práci jsem se věnoval třem textům, které představují a promýšlí teorii síť-aktér, ač se na ni explicitně v pracích

neodvolávají. Vztah přírody a společnosti, vzájemná propojenost, interakce a ovlivňování lidských i nelidských aktérů, všechny tyto prvky jsou přítomny ve výše zmíněných textech a současně tvoří základní kameny ANT. Současně lze texty pojímat jako ne-lidské aktéry v procesu rozpracovávání, popisování a etablování této teorie. Latourův odkaz těchto prací je tedy zřejmý. Klasická sociologie ve svých mezích je krátká na vysvětlování komplexních vztahů mezi přírodou a společností. Již dále nelze ignorovat nebývalé rozmnožení hybridů, či analyzovat tyto jevy jen z jednoho úhlu pohledu a zůstat tak někde na půli cesty. Sociologie nemůže dále ignorovat přírodu jako objekt do jejího zájmu nepatřící a bádání nepřístupnou. Slovy samotného Latoura: „možná je ten nejvyšší čas, aby sociální a přírodní vědci zapomněli na to, co je rozděluje, a začali se společně zaobírat těmi „věcmi“, jejichž hybridní povaha je v praxi už dávno sjednotila“ (Latour 2002: 14).

Použitá literatura:

- LATOUR, Bruno (2002): Když věci vracejí úder: Co mohou sociálním vědám přinést "vědní studia". *Biograf* (29) strany?.
- LATOUR, Bruno (2003): *Nikdy sme neboli moderný*. Bratislava: Kaligram.
- LATOUR, Bruno (1987): *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Milton Keynes: Open University Press.